

НОВО ПОРОДИЧНО ПРАВО СР СЛОВЕНИЈЕ

1. Правно уређивање односа у браку и породици, према одредбама Устава СФРЈ од 21. фебруара 1974. године, не спада више у надлежност федерације. Савезни закони који су регулисали ову материју (Основни закон о браку; Основни закон о односима родитеља и деце, Основни закон о усвојењу и Основни закон о старатељству престали су да важе. На основу члана 26. Уставног закона за спровођење Уставних амандмана XX до ХLI („Службени лист СФРЈ”, број 29, од 9. VII 1971. године) сви ови основни закони престали су да важе даном ступања на снагу овог закона, тј. 30. VI 1971. (осим одредбе члана 26. Основног закона о браку и одредбе члана 29. Основног закона о старатељству), а чланом 16. пом. закона, тј. 30. VI 1971. (осим одредбе члана 26. Основног закона о браку и било готово немогуће да се у овако кратком року донесу нови прописи који би регулисали ову материју, социјалистичке републике су својим законима продужиле примену одредаба савезних закона из области породичног права. Тако је поступила и СР Словенија („Урадни лист СР Словеније”, број 51, од 30. XII 1971. одн. број 7/74), али је одмах приступила припремама за доношење својих, републичких, прописа који би регулисали материју породичног права.

2. Назив новог закона — Како је већ речено, у раније важећем правном систему до поменуће уставне реформе породично-правне односе су уређивала четири основна закона савезног карактера и, на основу овлашћења из ових закона, републички закони којима су уређена питања: признања пуноважности бракова склопљених пре ступања на снагу Основног закона о браку, питања имовинских односа брачних другова, органа старатељства и хранењаштва. (1) СР Македонија, СР Црна Гора, СР Србија,

1) На основу члана 97 (од 1965. чл. 84) Основног закона о браку поједине републике су донеле законе о признању пуноважности бракова склопљених пре 9. V 1946. Ти закони су: Закон НР Србије од 12. XI 1948. („Службени гласник” бр. 53/48, Закон НР Хрватске од 22. V 1949 („народне новине”, бр. 34/49), Закон НР Словеније од 11. V 1949 („Урадни лист”, бр. 16/49), Закон НР Босне и Херцеговине од 17. XII 1948 („Службени лист” бр. 51/48) и Закон НР Македоније од 30. XI 1948 („Службени весник”, бр. 38/48).

На основу члана 14. и 92. (од 1965. чл. 12. и 81.) Основног закона о браку били су донети републички закони о имовинским односима између брачних другова. Ти закони су: Закон НР Србије од 6. II 1950 („Службени гласник” бр. 4/50), Закон НР Хрватске од 22. V 1950 („Народне новине” бр. 23/50), Закон НР Словеније од 20. VI 1950 („Урадни лист” бр. 20/50), Закон НР Босне и Херцеговине од 27. IX 1950 („Службени лист” бр. 32/50) Закон НР Македоније од 6. VI 1950 („Службен весник”, бр. 16/50) и Закон НР Црне Горе од 21. VII 1950 („Службени лист” бр. 21/50).

На основу члана 54. Основног закона о старатељству из 1947. године поједине републике су донеле законе о вршењу старатељства. Ти закони су: Закон НР Србије од 6. II 1950 („Службени гласник” бр. 6/50), Закон НР Црне Горе од 21. VII 1950 („Службени лист” бр. 21/50 и бр. 10/65) и Закон НР Македоније од 6. VI 1950 („Службен весник” бр. 18/50).

На основу члана 5 Основног закона о старатељству од 1965 поједине социјалистичке републике донеле су законе о органу старатељства. То су: Закон о органу старатељства СР Србије од 13. II 1968 („Службени гласник”, бр. 7/68), Закон о одређивању старатељског органа СР Словеније од 15. XII 1966 („Урадни лист” бр. 40/66) и Закон о старатељству СР Хрватске („Народне новине” бр. 15/68).

као и САП Војводина и САП Косово пошле су сличним путем: оне су, као раније федерација, брак, брачне и породичне односе правно уредиле, у више закона. ⁽²⁾ СР Словенија је пошла другим путем.

Комисија за кодификацију породичног права Савезне скупштине после обимне јавне расправе, одлучила је да односе у браку и породици регулише једним законским текстом, па је у том смислу поднела и Предлог за доношење законика о породици (поднет Савезној скупштини децембра 1969). У јавној расправи у СР Словенији заузето је слично становиште. Најпре је Скупштина СР Словеније у марту 1974. године изнела на јавну расправу Нацрт закона о породичним односима. Користећи приредбе и предлоге дате у јавној расправи, коју је организовала Републичка конференција ССРН, припремљен је Предлог закона о браку и породичним односима од 1. III 1976. године, који се у неким решењима разликује од Нацрта. Коначно, Скупштина СР Словеније донела је 26. V 1976. Закон о браку и породичним односима („Урадни лист СР Словеније”, број 15, од 4. VI 1976), који ступа на снагу 1. I 1977. године.

Треба приметити да се у досадашњем раду на припреми кодификације породичног права водила жива расправа о називу новог закона или законика. Постојало је више недоумица које је требало решити да би се одредио одговарајући назив овог општег правног акта. Најпре, требало је решити питање да ли да се законским текстом обухвате односи друштва према породици и унутрашњи породични односи, или углавном унутрашњи породични односи. Ако би се определили за право, претежно социјално-политичко становиште, онда би несумњиво највише одговарао назив „Законик о породици” односно „Породични законик”. Међутим, ако би се определили за друго становиште, које углавном преовлађује у законодавствима како социјалистичких тако и несоцијалистичких земаља, да се примарно уреде унутрашњи породични односи и само уколико је неопходно за правилно уређење ових и односи друштва према породици, онда би назив овог правног акта требало да буде „Закон о породичним односима”. Законодавац СР Словеније је углавном изабрао ово друго решење, па је, с обзиром на садржину, дао назив „Закон о браку и породичним односима”. Занимљиво је приметити да је у називу истакнуто да се уређује брак (и односи у браку). У образложењу законског предлога се наводи да су постојали предлози: да овај јединствени текст у називу обухвати све односе које уређује (брак, односе родитеља и деце, усвојење и старатељство), или да се зове „Закон о сродничким односима”, али је предлагач сматрао да је најбољи назив „Закон о браку и породичним односима”, што је скупштина СР Словеније усвојила. Што се тиче брака, „основно изходиште”, на

2) СР Македонија донела је следеће законе: Закон о браку („Службен весник” бр. 35/73), Закон о односима родитеља и деце, Закон о усвојењу и Закон о старатељству („Службен весник” број 5/73); СР Црна Гора Закон о браку („Службени лист” бр. 176); СР Србија: Закон о браку и Закон о односима родитеља и деце („Службени гласник”, бр. 52/74), Закон о старатељству („Службени гласник”, бр. 44/75) и Закон о усвојењу („Службени гласник”, бр. 17/76; САП Војводина: Закон о браку и Закон о односима родитеља и деце (Службени лист”, бр. 2/75), Закон о усвојењу и Закон о старатељству („Службени лист”, бр. 24/71). У току је доношење новог закона о усвојењу; САП Косово: Закон о браку и Закон о односима родитеља и деце („Службени лист”, бр. 43/75).

коме је грађен закон је, да је друштво заинтересовано пре свега за здрав развој деце и за породицу, а не за брак као такав".⁽³⁾ Изгледа да је од утицаја била притом и одредба члана 190. Устава СФРЈ („... Брак и правни односи у браку и породици одређују се законом.”).

3. — **Структура закона.** Закон је подељен на осам делова и има укупно 233 члана. Први део садржи уводне одредбе, други део садржи одредбе о браку, трећи део о односима родитеља и деце, четврти о усвојењу, пети о хранењу, шести о старатељству, седми казнене одредбе, а осми прелазне и завршне одредбе.

4. — **Основна начела.** Уводне одредбе (чл. 1—12) садрже основне принципе овог закона. Пре свега одређује се садржина овог закона, наводећи изрично да се овим законом уређује брак, односи између родитеља и деце и других сродника, усвојење, хранење и заштита малолетне деце и других лица, која су неспособна да се старају о себи, својим правима и интересима. Породица се одређује као „животна заједница родитеља и деце, која у интересу деце ужива посебну друштвену заштиту” (чл. 2.), а брак као „законом уређена животна заједница мужа и жене”, чији је друштвени значај у заснивању породице (чл. 3.). Родитељско право се одређује као скуп права и дужности родитеља, да се старају о животу, личном развоју, правима и интересима своје малолетне деце ради здравог узраста, складног развоја личности и оспособљавању деце за самосталан живот. Тиме је словеначки законодавац заузео став да родитељи имају субјективно породично право да врше родитељске дужности. То није само скуп њихових дужности према деци, родитељско старање, како су предлагали поједини правни писци,⁽⁴⁾ већ је истовремено и скуп њихових субјективних права да врше своје родитељске дужности, која су заштићена санкцијама против трећих, неовлашћених лица. Притом се подвлачи уставно правило о равноправности родитеља у правима и дужностима према деци, као и деце, без обзира да ли су рођена у браку или ван брака, према родитељима.

Нарочито је истакнуто начело да „друштвена заједница даје заштиту малолетној деци увек када је угрожен њихов здрав развој или када то захтевају други интереси деце” (чл. 6). Ово правило је значајно јер утврђује обавезу друштвене заједнице према свој деци, како оној која су без родитељског старања, тако и оној која имају родитеље али је и поред тога деци потребна заштита друштвене заједнице.

3) Оваквим ставом словеначки законодавац заузима прогресивно становиште о односима мушкарца и жене у будућности. Међутим, морамо водити рачуна о нашој стварности. Брак је још увек у нас главни основ породице. Њиме се најчешће остварује потпуна породица. То се може видети из чињенице броја склопљених бракова (за последњих пет година просечно преко 180.000 годишње, тачније: 1970 — 182, 704, 1974 — 181. 192) и броја рађања брачне деце (1970 рођено брачне деце 332.563, ванбрачне 30.715, 1974 — брачне деце 353.129, — 29.818). Уосталом, Устав СФРЈ изречно предвиђа (ст. 1. чл. 190): „Породица ужива друштвену заштиту. Брак и правни односи у браку и породици уређују се законом”. Тиме је јасно речено да се заједница мушкарца и жене уређује законом и то баш ради стварања породице, ради рађања и подизања деце. Само се по себи разуме да се штити свака, значи и ванбрачна породица. Ванбрачна заједница треба да има други третман — о овоме в. Бакић В.: Правна концепција брака, у књизи „Реформа породичног законодавства”, Рад, Београд, 1970.

4) Упореди Беговић др М., о ограничењу и лишењу родитељског права, Анали Правног факултета у Београду, 1965, 1—2.

Као посебни облици заштите деце предвиђају се: *усвојење*, којим између усвојитеља и усвојеника настаје исти однос као између родитеља и детета, и *храњеништво*, као облик друштвене заштите деце којим је потребна опскрба и одгој код лица која нису њихови родитељи.

Старатељство је такође „посебан облик друштвене заштите малолетника, о којима се не старају родитељи, и пунолетних лица која нису способна да се старају сама о себи, својим правима и интересима“. Ова заштита се пружа и другим лицима која нису у могућности да се сама старају о себи, својим правима и интересима.

Ново начелно решење, у складу са нашим самоуправним развитком, тиче се остварења заштите деце и помоћи породици. Вршење ових послова поверено је општинским заједницама социјалног старања (уместо органу старатељства, како је предвиђало наше раније законодавство), а другостепени орган је Заједница социјалног старања Словеније. Заједнице социјалног старања остварују задатке предвиђене законом сарађујући са заједницама деčје заштите и другим самоуправним интересним заједницама, са месним заједницама, организацијама удруженог рада и другим организацијама и удружењима, са правосудним и другим органима и стручним службама.

Нарочито значајна новина изражена је у правилу (чл. 12) којим се изједначаје ванбрачна заједница са браком. „Дужа временска животна заједница мушкарца и жене, који нису склопили брак, има за њих једнаке правне последице по овом закону, као да су брак закључили, ако не постоје разлози због којих брак не би био ваљан; на другим подручјима има таква заједница правне последице, ако закон тако одређује“. Дакле, само трајна ванбрачна заједница која испуњава све услове за брак производи последице брака. Може се оправдано запитати: ако не постоји никаква брачна сметња за склапање брака зашто ова лица не склопе брак? Или можда због тога што брак, као законом уређена заједница мушкарца и жене, представља „опресију на слободу личности“ треба дати предност ванбрачној заједници. Чини нам се логичније решење које предвиђа Предлог закона о породичним односима СР Хрватске (иако је за озбиљну расправу колико је друштвено оправдано и корисно давање оваквих и оволиких предности ванбрачним заједницама над брачним) (5).

5. — Услови за склапање и пуноважност брака. Пре но што ће одредити услове за склапање и пуноважност брака словеначки законодавац даје неколико директних одредаба. Прва изражава жељу да се брак заснива на слободној одлуци, на обостраној узајамној наклоности, узајамном поштовању, разумевању, поверењу и међусобном помагању. Дру-

5) Предлог закона о породичним односима СР Хрватске, од јануара 1976, у основним начелима (члан 4) прописује: „Ванбрачна заједница жене и мушкарца ствара обавезу међусобног уздржавања и друге имовинско-правне учинке предвиђене овим законом“. Како се из текста види свака ванбрачна заједница, па и краткотрајна, има иста дејства као и брак. Дакле, потпуно породично-правно изједначење брака и ванбрачне заједнице.

га прокламује начело равноправности супруга у браку. Трећа је најзанимљивија и представља новину. Најпре се (ст. 1 чл. 15), друштвена заједница обавезује да „системом образовања, здравственим васпитањем и развијањем стручних служби као и брачним саветовалиштима омогућује будућим брачним друговима да се свестрано припреме за складан заједнички живот и помаже брачним друговима у њиховим међусобним односима и при вршењу родитељских права”. Још значајнија новина изражена је у ст. 2. чл. 15. Лица која намеравају да склопе брак пре склапања брака обавезна су да посете брачно саветовалиште. О овоме су дужна да уз пријаву о склапању брака поднесу потврду о посети брачног саветовалишта. Истина, примена ове одредбе је одложена прелазним одредбама (члан 231) до 1. јануара 1980. По нашем мишљењу ова новина је значајна, јер показује да, иако словеначки законодавац изједначава брак са ванбрачном заједницом, ипак предузима одређене мере да се у брак ступа промишљено, припремљено, што би допринело да брачне заједнице испуне друштвене задатке, нарочито када је у питању заштита интереса деце рођене у таквој заједници. Тим пре што овако склопљена брачна заједница даје много боља обезбеђења да ће се из ње рађати жељена деца, да ће се, на најбољи начин остварити уставни принцип из члана 191. Устава СФРЈ.

Услови за склапање брака, попут Закона о браку СР Македоније, изражени су једном деклараторном одредбом (чл. 16: „За склапање брака потребно је да два лица различитог пола пред надлежним органом и на начин одређен законом изјаве своју сагласност да склопе брак”). То су у суштини услови за постојање брака, како их предвиђају Основни закон о браку и републички закони о браку који су преузели ову одредбу. Међутим, словеначки законодавац није предвидео санкцију за непоштовање ових услова. Он није, на пример, предвидео шта ће бити ако није испуњен услов различности (супротности) полова, тј, ако два мушкарца или две жене склопе међусобно брак, или ако нису испуњени остали услови.

Иначе предвиђене су исте брачне сметње које је предвиђало наше досадашње законодавство о браку (недостатак воље који се манифестује у облику принуде и заблуде, малолетство, душевна болест и неспособност за расуђивање, брачност, сродство по крви у правој линији без обзира на степен, а у побочној до четвртог степена закључно), с тим што су старатељски однос и однос између усвојиоца и усвојеника предвиђени као брачне сметње. Сродство по тазбини није предвиђено као брачна сметња.

Сродство по крви у четвртом степену (између деце рођене браће и сестара и између деце полубраће и полусестара), старатељски однос и малолетство су отклоњиве брачне сметње. Дозволу за склапање брака не даје суд, већ надлежни орган општинске заједнице социјалног старања. Треба приметити да Закон (чл. 23), кад је реч о малолетству, не одређује доњу границу малолетства, већ поступа као и Основни закон о браку, тј. оставља надлежном органу да у сваком конкретном случају

оцењује да ли је малолетник који тражи дозволу за ступање у брак физички и психички подобан. ⁽⁶⁾

Одредбе о облику (форми) склапања брака битно се не разликују од одредаба Основног закона о браку. Новина је, као што је већ речено, да су будући брачни другови дужни да уз пријаву за склапање брака, поред осталих доказа, поднесу и потврду о посети брачног саветовалишта. Брак се закључује пред овлашћеним лицем општинске скупштине у присуству матичара. Закључује се јавно и свечано у посебно одређеним службеним просторијама, мада се може закључити и на другом месту, ако то захтевају будући брачни другови и за то наведу оправдане разлоге. После утврђивања идентитета, посебно овлашћено лице општинске скупштине прочита одредбе о правима и дужностима брачних другова, пита сваког будућег брачног друга посебно да ли жели да склопи брак са другим. Ако оба будућа брачна друга одговоре потврдно, овлашћено лице општинске скупштине објављује да је брак између њих склопљен. Нема одредабе о регистравању брака.

6. — **Неважност брака.** Брак који је склопљен упркос постојању брачних сметњи предвиђених законом (недостатак воље, малолетство, душевна болест и неспособност за расуђивање, постојање пуноважног брака, крвно сродство, однос усвојиоца и усвојеника, старатељски однос) је неважећи. Поред ових предвиђена су још два узрока ништавности: неприсуствовање брачних другова склапању брака, одн. склапање брака преко пуномоћника оба брачна друга и склапање фиктивног брака („ако није закључен у циљу заједнице живота“ — чл. 35). Међутим, ако су у питању небитна кршења форме приликом склапања брака, брак неће бити неважећи.

Непостојећи брак није предвиђен. ⁽⁷⁾

Право на тужбу за поништај брака због душевне болести и неспособности за расуђивање, брачности, крвног сродства, неприсуствовања брачних другова склапању брака и због изигравања циља брака припада брачним друговима и свима оним лицима која имају непосредни правни интерес да се брак поништи и ово право не застарева. Када су у питању тежа душевна болест, брачност и крвно сродство право на тужбу припада и јавном тужиоцу. Према томе ово су узроци апсолутне ништавости брака.

⁽⁶⁾ Остали републички и покрајински закони о браку предвиђају доњу старосну границу за ступање у брак од 16 година (СР Србија — чл. 12, ЗБ СР Македоније — чл. 13, ЗБ СР Црне Горе — чл. 13, САП Војводине — чл. 16, 23, САП Косова — чл. 9). То исто предвиђа и члан 38. Предлога за доношење закона о породичним односима поднатог Сабору СР Хрватске.

⁽⁷⁾ Судови у СР Словенији наћиће се у недоумници како да поступе ако приликом склапања брака нису супрузи различитог пола, али ако нису дали сагласну изјаву воља за ступање у брак или ако склапање брака није обављено пред надлежним лицем или на начин прописан законом, јер непоштовање ниједне од ових чињеница није предвиђено као узрок неважности брака. Треба приметити да ови услови (тзв. битни услови) произилазе из одредабе Устава СФРЈ (ст. 2, чл. 190). Слично предвиђа и Конвенција о престанку на брак, минималној старости за склапање брака и регистравању бракова од 10. XII 1962, коју је наша земља ратификовала 18. XII 1964 („Службени лист СФРЈ”, бр. 13/64 — Додатак међународни уговори и споразуми). Сличну правну празнину има и ЗБ СР Македоније.

Право на тужбу за поништај брака због принуде или заблуде припада брачном другу који је принуђен или у заблуду доведен и то у року од године дана од кад је принуда престала или је заблуда сазната а брачни другови су за то време живели заједно. Кад је у питању малолетство право на тужбу припада родитељу или старатељу до навршења пунолетства. Према томе ово би били узроци релативне ништавности брака.

Треба приметити да словеначки законодавац не предвиђа ко има право на тужбу и у коме року када је питању прекршај брачне сметње старатељског односа. Истовремено ваља запазити да изречно предвиђа, насупрот Основном закону о браку, да право на тужбу у случају престанка теже душевне болести или неспособности за расуђивање током брака које припада једном или другом брачном другом не застарева.

Право на тужбу за поништај брака не прелази на наследникс, али ако је поступак већ покренут наследници га могу наставити.

Као и раније законодавство, предвиђено је да се неће поништити нови брак ако је ранији брак престао или ако је у међувремену поништен. Исто тако предвиђено је да ће се оснажити ништави бракови закључени између сродника у четвртм степену побочне линије крвног сродства, или између стараоца и штићеника, или између малолетника, ако суд код кога се води поступак за поништај брака утврди да постоје околности због којих би се могло издати одобрење за склапање брака (чл. 38).

Последице поништења брака настају даном правоснажности пресуде којом је брак поништен и оне су исте, у погледу имовинских односа и поклона, као и при разводу брака, с тим што је суд дужан да у изреци пресуде којом се брак ништи утврђује да ли је који од брачних другова знао за узрок због кога брак није пуноважан.

7. — **Права и дужности брачних другова.** Поред дужности и права „да се узајамно поштују, указују поверење и међусобно помажу” (чл. 44), да слободно бирају своје занимање (чл. 46), да доприносе издржавању породице сразмерно својим могућностима (чл. 49), да „брачни друг који нема средства за живот а без своје кривице није запослен, или је неспособан за рад има право да га други брачни друг издржава, уколико је то у његовој могућности” (члан 50), уведено је још једно супружанско право, које је когентне природе, право брачних другова да слободно одлучују о рађању деце (члан 45). Занимљиво је приметити да закон, уређујући питања издржавања необезбеђеног брачног друга, не говори о кривици, тј. не предвиђа да брачни друг који испуњава услове наведене у чл. 50. треба да испуни и допунски услов да није крив за прекид брачне заједнице. Сматрамо да је овакво законодавно решење потпуно оправдано, јер ако постоји скривљени прекид брачне заједнице постоји и могућност развода брака и тиме и ослобођење обавезе издржавања.

Поред ових когентних супружанских права и дужности предвиђене су и дужности и права о којима се могу споразумевати (споразумно одређивање места боравка — чл. 48 —, споразумно одлучивање о заједничким пословима). Може се приметити да нема одредбе о споразумном одређивању становања, а споразумно одлучивање о презимену предвиђено је Законом о личном имену — члан 3, „Урадни лист СР Словеније“, број 16. од 26. IV 1974).

8. — **Имовински односи брачних другова.** Уређивање свих односа заснива се на принципима који су усвојени у нашем праву за брачни имовински режим (доношењем Основног закона о браку и републичких закона о имовинским односима брачних другова). Поред посебне имовине, коју брачни друг има приликом склапања брака, која остаје његова и са њом слободно располаже, предвиђена је и заједничка имовина, тј. имовина коју брачни другови стекну радом за време трајања брака. Њоме брачни другови управљају и располажу заједнички и споразумно. Права на непокретностима, која представљају заједничку имовину брачних другова, уписују се у земљишну књигу на име оба брачна друга као њихова заједничка имовина на неодређеним деловима (чл. 55). Новину представља одредба о деоби заједничке имовине. Попут Закона о браку СР Македоније, предвиђа се (чл. 59) да се при подели заједничке имовине, која се дели ако брак престане или се поништи, сматра да су делови брачних другова у заједничкој имовини једнаки, а брачни другови могу доказати да су у заједничкој имовини доприносили у другачијој размери. Прихваћен је, дакле, принцип поделе заједничке имовине на равне делове — по пола —, с могућношћу исправљања неправичности таквог решења.

9. — **Престанак брака.** Брак престаје: смрћу, проглашењем брачног друга умрлим и разводом брака. Проглашење брачног умрлим уређено је посебним законом (Закон о проглашењу несталих за умрле и о доказивању смрти, „Урадни лист СР Словеније“, бр. 43, од 20. XII 1973). Развод брака уређен је једноставно, по систему развода — лека, развода брака због поремећености брачних односа. Закон предвиђа свега два бракоразводна узрока: 1) развод брака по споразуму и 2) неподношљивост брачних односа. ⁽⁵⁾

Суд ће развести брак по споразуму брачних другова, ако су споразумно уредили све остале међусобне односе, тј. ако су се споразумели о заштити, васпитању и издржавању заједничке деце и ако су се споразумели о евентуалном издржавању необезбеђеног брачног друга, који нема средстава за живот а неспособан је за рад или је незапослен и не

⁵⁾ Слично решење има и ЗБ САП Војводине (чл. 60 — развод брака због неподношљивог заједничког живота, чл. 61 — развод брака по споразуму). Иначе проблем развода брака је најразноврсније решен у нашем новом породичном законодавству. ОЗБ, који се још увек примењује на подручју СР Босне и Херцеговине и СР Хрватске, има осам бракоразводних узрока, међу којима и два које предвиђа право СР Словеније и САП Војводине. ЗБ СР Црне Горе има осам, а ЗБ три бракоразводна узрока. Међутим, развод брака по споразуму који је предвиђен у свим овом законима (осим ЗБ СР Црне Горе) различито је формулисан, мада се у суштини желело исто. Више о овоме Б а к и Ћ В., Породично право, IX изд., Београд, 1976, стр. 169 — 181.

може се запослити. Уз то су супрузи дужни да поднесу писмени и судски оверен споразум о подели заједничке имовине, као и о томе који ће од брачних другова бити носилац станарског права (ст. 1. чл. 64). Суд је дужан по службеној дужности, пре но што брак разведе да утврди да ли је овим споразумом примерно обезбеђена заштита, васпитање и издржавање деце, прибављајући претходно о томе мишљење општинске заједнице социјалног старања.

Други бракоразводни узрок садржи општу клаузулу. Сваки брачни друг, дакле и искључиво крив, може да тражи развод брака ако су брачни односи постали неподношљиви из било кога узрока.

Поступак за развод брака задржао је све особености за ову врсту парничног поступка (искључење јавности, право суда да може утврђивати чињенице на којима брачни друг заснива свој захтев и онда када оне нису спорне, немогућност доношења пресуде због изостанка или пресуде на основу признања), с тим што се изрично предвиђа (чл. 66) да уколико овим законом није другачије уређено важе за поступак о разводу брака одредбе Закона о парничном поступку од 1957 (са каснијим изменама). Међутим, постоји у закону једна новина која се тиче мирeња брачних другова. По пријему предлога за споразумни развод брака или тужбе за развод брака, пре њеног уручења туженику, суд ће послати предлог или тужбу надлежном органу општинске заједнице социјалног старања да он обави покушај мирeња (чл. 68). Суд то неће учинити ако је један од брачних другова душевно болестан или неспособан за расуђивање, ако један или оба брачна друга живе у иностранству и ако се тражи развод брака због несталности једног брачног друга. Надлежни орган општинске заједнице социјалног старања на покушају мирeња треба да посвети највећу пажњу настојањима да се брачни другови помире. Он при томе упозорава брачне другове на све правне последице развода брака за њих и њихову децу. Предвиђа се да ће подробније одредбе о поступку органа општинске заједнице социјалног старања, који обавља покушај мирeња, прописати самоуправним општим актом општинске заједнице социјалног старања. Орган општинске заједнице социјалног старања дужан је да по обављеном мирeњу достави суду спис са извештајем о успеху покушаја мирeња. Уколико брачни другови који су предлагали споразумни развод брака не дођу на мирeње сматра се да су повукли предлог за споразумни развод брака. Исто тако сматра се да је тужба за развод брака повучена ако тужилац не дође на покушај мирeња (чл. 71). Но без обзира на ово суд може из утврђених разлога изузетно да продужи поступак за развод брака (ст. 3. чл. 71).

10. — **Последице развода брака на децу.** Нема сумње да су најтеже последице развода брака на децу разведених родитеља. Због тога сва законодавства теже да те последице што више ублаже. Зато и словеначки законодавац, кад је реч о односима родитеља и деце по разводу брака, на прво место ставља обавезу суда да увек, било да се брак разводи по споразуму или због неподношљивости даљег заједничког брачног живота родитеља, води рачуна о заштити, васпитању и издржавању заједничке

деце. Тако, ако се брак разводи по споразуму суд је дужан да у пресуду унесе и споразум брачних другова о заштити, васпитању и издржавању заједничке деце, а ако се брак разводи на тужбу једног од брачних другова онда је дужан да *ex officio* одлучи о заштити, васпитању и издржавању заједничке деце. Приликом одлучивања о додељивању деце суд је дужан да води рачуна о интересима деце а пре но што о томе одлучи дужан је да прибави мишљење општинске заједнице социјалног старања. Уколико захтевају измењене прилике и интерес деце суд може изменити своју одлуку о заштити и васпитању деце и односу разведених родитеља према њиховој заједничкој деци. Суд то може учинити на захтев разведеног брачног друга или на захтев надлежног органа општинске заједнице социјалног старања (чл. 78).

11. — **Последице развода брака на разведене брачне другове.** Закон предвиђа само две последице. Прва се тиче издржавања необезбеђеног брачног друга, а друга се односи на враћање поклона. На захтев необезбеђеног брачног друга, који нема средстава за живот а неспособан је за рад или је незапослен и не може се запослити, суд пресудом којом разводи брак, или на основу њихова споразума, одређује на терет другог брачног друга, у складу са његовим могућностима, новчани износ за издржавање. Приликом одређивања висине издржавања суд може узети у обзир узроке због којих је брак постао неподношљив (чл. 81). Пошто се у бракоразводном спору не утврђује кривица за развод брака она не производи никаква дејства у односу на издржавање. Ипак, законодавац није сасвим занемарио понашање брачног друга које је, можда, довело до неподношљивог заједничког живота. Издржавање се може одредити да траје одређено време, „док се разведени брачни друг не уживи у нов положај и не уреди своје прилике“ (чл. 82). Трајање обавезе издржавања брачног друга остављено је на оцену суду. Право на издржавање престаје ако разведени брачни друг који је примио издржавање стекне своју имовину или доходак од кога може да се издржава или ако закључи нови брак.

Кривица или невиност за развод брака немају никаквог значаја ни кад је у питању враћање поклона. Уобичајени поклони се не враћају. Поклони који су у несразмери са имовинским стањем дародавца морају се вратити и то у стању у коме су били „у време када је наступио узрок за развод брака“ (чл. 84). Морамо признати да је оваква формулација била прикладна при постојању посебних, скривљених и нескривљених, бракоразводних узрока. Суд ће се свакако наћи у невољи када треба да одлучи који је то тренутак када је наступио неподношљив заједнички живот брачних другова.

12. — **Утврђивање очинства и материнства.** Брачно очинство детета заснива се на претпоставци да је отац детета рођеног у браку или у периоду од триста дана по престанку брака муж мајке детета. Закон не говори ништа о брачном материнству, полазећи од тога да је мајка детета рођеног у браку по правилу позната. Ванбрачни родитељски однос утврђује се на два начина, већ усвојена у нашем досадашњем породич-

ном законодавству. То су признање ванбрачног очинства и материнства и утврђивање ванбрачног очинства и материнства одлуком суда.

За пуноважно признање очинства треба да буду испуњени следећи услови. Прво, признање очинства може дати мушкарац способан за расуђивање а стар најмање 15 година. Друго, дете треба да је живо рођено, јер се и у чл. 87 и 91. говори о рођеном детету.⁹⁾ Треће, отац може признати дете за своје код надлежног органа општинске заједнице социјалног старања или пред матичарем, или у јавној исправи или у тестаменту. Четврто, треба да постоји разлика у годинама најмање 15 година између лица које признаје очинство и детета чије се очинство признаје. Пето, признање очинства ће се уписати у матичну књигу рођених само ако се са њим сложи мајка детета. Због тога је матичар дужан да је о томе обавести. Ако мајка није жива или је њено боравиште непознато изјаву даје старалац уз одобрење општинске заједнице социјалног старања. Уколико се мајка не сложи са тим признањем или ако не да изјаву у року од месец дана по пријему обавештења може мушкарац који је признао дете за своје да поднесе тужбу за утврђивање да је он отац детета. Ову тужбу може поднети у року од године дана по пријему обавештења да се мајка не слаже са његовим признањем, с тим да то буде у року од пет година од рођења детета.

Новину представља брига законодавца да се што пре утврди ко је отац детета. Чим матичар добије обавештење о рођењу детета рођеног ван брака он је дужан да обавести надлежни орган општинске заједнице социјалног старања, који позива мајку да изјави кога сматра оцем детета. Мајка може ову изјаву дати и без позива. Уколико мајка означи оца детета, надлежни орган општинске заједнице социјалног старања позваће га да се изјасни да ли је отац детета. Ако он не призна очинство, мајка може у име детета поднети тужбу за утврђивање очинства.

Право на тужбу за утврђивање очинства припада детету. Њу може подићи мајка детета док врши родитељско право односно старалац детета уз одобрење општинске заједнице социјалног старања. Само дете то може чинити у року од пет година по пунолетству. Тужба се може поднети против мушкараца за кога се претпоставља да је отац детета и после његове смрти, али најкасније у року од године дана после његове смрти. Закон не предвиђа ко ће у том случају бити пасивно легитимисан али ће то свакако, по већ постојећој судској пракси, бити његови наследници.

Закон изрично предвиђа (чл. 93) да није допуштено утврђивање очинства детета које је зачето вештачким оплођењем мајке.

Новину представља и одређивање дужине трајања обавезе оца детета рођеног ван брака да доприноси трошковима око трудноће и порођаја, као и трошкове за издржавање мајке. Отац је дужан да доприноси трошковима мајке за време трудноће и порођаја, као и трошковима за

⁹⁾ По ЗОРД СР Србије, (ст. 7. чл. 28), ЗОРД САП Косова (ст. 7. чл. 22) и ЗОРД САП Војводине (ст. 1. чл. 30) признање се може дати и пре рођења детета.

издржавање мајке пре и после порођаја, док се мајка не може да запосли.⁽⁸⁰⁾

13. — Оспоравање очинства и материнства. Право на оспоравање брачног очинства имају муж, мајка и дете. Новину представља норма по којој то право има сваки мушкарац.⁽¹⁸⁾ „(1) Ко мисли да је отац детета може побијати очинство оног лица које се по овом закону сматра оцем детета. (2) Тужбу може поднети у року од годину дана, од дана када је очинство уписано у матичну књигу”. У образложењу предлога за доношење овог закона објашњава се овакво правило тежињом да се оствари начело изједначења деце, брачне и ванбрачне, и родитеља према деци. Међутим, не треба потцењивати могућности евантуалних злоупотреба. Занимљиво је, пак, приметити различитост решења наших републичких породичних законодавстава. Док, на пример, Закон о односима родитеља и деце СР Србије не предвиђа уопште могућност оспоравања признатог очинства, истовремени закон СР Македоније га изрично забрањује (чл. 22 „Признато очинство не може да буде оспорено”), а закон СР Словеније правило из члана 31. ОЗОРД проширује и на брачну децу. Чини нам се да је најближе нашим стварним потребама и заштити интереса деце и личности родитеља било правило из чл. 31. ОЗОРД.

Рокови за подизање тужбе за оспоравање очинства су нешто другачије предвиђени. Муж мајке мора поднети тужбу у року од годину дана од када је сазнао за околности које изазивају сумњу да дете није његово, али најкасније у року од 5 година по рођењу детета (чл. 96, ст. 2) Мајка мора поднети тужбу у року од године дана по рођењу детета (чл. 97, ст. 2), а дете то може чинити у року од 5 година по пунолетству (чл. 98).

За оспоравање материнства сходно се примењују одредбе о оспоравању очинства (чл. 101). Што се тиче поступка за оспоравање очинства и материнства изрично је предвиђено (чл. 100) да се примењују иста правила као у поступку у брачним стварима (искључење јавности итд.).

Треба приметити да Закон о браку и породичним односима СР Словеније не садржи одредбу о забрани оспоравања очинства мужу који је дао сагласност својој жени да зачне дете путем вештачког оплођења (чл. 37. ЗОРД СР Србије, чл. 18. ЗОРД СР Македоније). То је вероватно учињено у циљу остварења уставног права о слободном одлучивању о рађању деце (чл. 191. Устава СФРЈ, чл. 233. Устава СР Словеније).

14. — Права и дужности родитеља и деце. Родитељи морају својој деци да обезбеде услове за здрав раст, складан лични развој и оспособ-

(10) Члан 27. ОЗРД ограничавао је ову обавезу на 3 месеца пре и 3 месеца после порођаја. Тако је и по члану 30 ЗОРД СР Србије, чл. 34. ЗОРД СРП Војводине и чл. 24. ЗОРД СРП Косова. По чл. 32. ЗОРД СР Македоније ово право мајке траје годину дана по порођају.

(11) Оваква одредба је повина не само у нашим законодавству. Сличне одредбе, али да трећа лица могу оспоравати брачно очинство, постоје и у неким другим државама, као на пример, у Чиле, Колумбија, Еквадор) с тим могли имати штету.

љење за самосталан живот и рад. То је уводна одредба о дужностима и правима родитеља према деци садржана у чл. 102. Закон даље одређује као дужности и права родитеља према деци чување и подизање за радне чланове социјалистичке заједнице, васпитање и стручно образовање, издржавање и заступање (право и дужности родитеља да дају лично име уређено је Законом о личном имену СР Словеније). Изрично се предвиђа (чл. 106) да родитељ, који не живи заједно са дететом, има право на лични контакт са њим, осим ако општинска заједница социјалног старања не одлучи другачије у интересу детета. Малолетник који напуни 15 година стиче делимичну еманципацију. Он може сам да закључује правне послове, али је за њихову ваљаност потребно одобрење родитеља „ако су тако важни да битно утичу на живот малолетника, или ако су такви да могу утицати на његов живот и по пунолетству” (чл. 108). С друге стране, малолетник који је навршио 15 година а који је запослен може да располаже својим личним дохотком, али је дужан да доприноси за своје издржавање и образовање. Дужности родитеља према имовини детета не разликују се од истих дужности уређених досадашњим правним нормама.

15. — Вршење родитељског права. Родитељи врше родитељско право споразумно. У случају неспоразума одлучује надлежни орган општине заједнице социјалног старања. Ако родитељи живе одвојено родитељско право врши онај родитељ код кога се дете налази, односно коме је дете поверено на чување и васпитање. Када су у питању одлуке „које битно утичу на будући развој детета одлучују оба родитеља споразумно, па и онај родитељ код кога дете не живи, ако према детету испуњава све дужности” (чл. 114).

Ако родитељ злоупотребава родитељско право, или дете напусти, или својим понашањем очигледно покаже да се не брине о детету, или грубо занемарује родитељске дужности суд ће, у ванпарничном поступку, својом одлуком лишити таквог родитеља родитељског права. Ако престане разлог због кога му је то право одузето, родитељу ће бити враћено родитељско право одлуком суда.

15. — Вршење родитељског права. Родитељи врше родитељско право, родитељско право престаје пунолетством, тј. навршењем 18 година живота и потпуном еманципацијом, тј. ако малолетник пре навршене 18 године живота склопи брак и по закону стекне аутоматски пословну способност. Новину овде представља ст. 3. чл. 117, који предвиђа да потпуно пословну способност може стећи и малолетник који је постао родитељ, ако за то постоје важни разлози, о чему одлучује суд на предлог надлежног органа општинске заједнице социјалног старања.

17. — Продужење родитељског права. По предлогу родитеља или надлежног органа општинске заједнице социјалног старања, ако дете није способно да се стара само осеби, о својим правима и интересима због телесног или душевног недостатка, суд у ванпарничном поступку може да продужи родитељима родитељско право и после пунолетства детета. Тако је било и по досадашњем праву. Новину представља одредба ст. 2. чл.

118, по којој ако предлог није благовремено поднет пре пунолетства детета за продужење родитељског права, то може бити учињено и после пунолетства детета и суд ће својом одлуком, уколико постоји потреба, продужити родитељско право. Кад престану разлози због којих је било продужено родитељско право, на предлог општинске заједнице социјалног старања, суд ће донети решење о престанку родитељског права. Ове одлуке се уписују у матичне књиге, а ако дете има непокретности и у земљишну књигу и у друге јавне књиге.

18. Мере општинске заједнице социјалног старања. Све оне мере надзора и старања о деци које су по досадашњим прописима биле у надлежности органа старатељства налазе се у у надлежности општинске заједнице социјалног старања, односно њеног надлежног органа. Који ће то орган или сгручна служба одлучити општинска заједница социјалног старања својим самоуправним општим актом.

Такве мере су ограничење родитељског права, одузимањем детета од родитеља и давањем на васпитање и чување другом лицу или установи ако су родитељи занемарили васпитање и заштиту детета или ако је то из других правданих разлога у интересу детета (чл. 120), или у споразуму са родитељима и по сопственој иницијативи упућивање детета, због његових рђавих склоности, ометености у личности и владању, која битно угрожава његов здрав лични развој, у какав завод (чл 121). Мере општинске заједнице социјалног старања могу се односити и на заштиту имовинских интереса детета (захтевање да родитељи поднесу рачун о управљању имовином детета, предузимање средстава обезбеђења на имовини родитеља, захтев да суд одлучи да родитељи имају положај стараоца у управљању имовином детета).

19. — Дужности издржавања. Родитељи су дужни да издржавају своју децу до њихова пунолетства, а ако се редовно школују и после њиховог пунолетства. То су дужни да чине и ако је дете због тежег телесног или душевног недостатка неспособно за самосталан живот а нема довољно средстава за издржавање, у складу са својим могућностима и уз помоћ друштвене заједнице. Родитељ који је лишен родитељског права не ослобађа се ове обавезе. Пунолетна деца су дужна да издржавају своје родитеље ако су неспособни за рад а немају довољно средстава за живот. Ако обавеза издржавања пада на више лица заједно, она се дели међу њима не само према њиховим могућностима, како је било по досадашњем праву, већ „и према томе колико је ко уживао старања и помоћи“ (чл. 126). Закон предвиђа, као и досадашње право, обавезу очуха и маћехе да издржавају своје пасторке, као и обавезу пасторка да издржавају очуха и маћеху ако су их ови дуже времена издржавали и о њима се старали (чл. 127).

Ново словеначко породично право у овај области садржи две значајне новине. По првој поверилац и дужник обавезе издржавања могу о дужности и висини издржавања закључити споразум код надлежног органа општинске заједнице социјалног старања и на основу њега тражити судско

извршење. Друга је још значајнија. Суд је дужан да одлуку о висини износа издржавања дстави надлежном органу општинске заједнице социјалног старања. Овај сваке године „на основу службено утврђеног податка о повећању животних трошкова доноси одлуку о постотку повишења издржавања, врши усклађивање свих алиментација и доноси одлуку о новоутврђеној висини издржавања”. На основу ове одлуке може се захтевати судско извршење (чл. 132).

20. — Усвојење. Услови за усвојење и односи који настају усвојењем Одмах треба напоменути да нове словеначко породично право има само један облик усвојења — потпуно нераскидљиво усвојење. Усвојеник може бити само малолетно лице. То може бити само дете чији су родитељи непознати, или им је већ годину дана непознато пребивалиште, или ако су дете напустили или пред надлежним органом пристали на усвојење детета или, најзад, ако дете нема живе родитеље. Није потребан пристанак родитеља који је лишен родитељског права или је трајно неспособан за изражавање своје воље (чл. 141.) Усвојеник не може бити сродник у правој линији, ни сродник побочне линије другог степена (брат или сестра). Старалац не може да усвоји штићеника, док траје однос старатељства.

Усвојитељ може бити само пунолетно лице, најмање 18 година старије од усвојеника. Надлежни орган општинске заједнице социјалног старања може, у изузетним случајевима, пошто испита све околности случаја и увери се да би такво усвојење било у интересу усвојеника, да дозволи усвојење и усвојоцу који није старији 18 година од усвојеника. Усвојитељ је по правилу југословенски држављанин. Изузетно то може бити страни држављанин, ако надлежни орган општинске заједнице социјалног старања за дете које треба да буде усвојено није могао наћи усвојоца међу држављанима СФР Југославије. За овакво усвојење мора дати сагласност републички управни орган надлежан за послове социјалног старања и републички орган надлежан за унутрашње послове (чл. 140). Брачни другови могу само заједно да усвоје дете, осим ако један од њих усваја дете свог брачног друга, дакле свог пасторка.

Усвојитељ не може да буде: лице које је лишено родитељских права. Лице за које се основано претпоставља да ће усвојење користити на штету усвојеника, лице које не даје јемство да ће усвојеника одгајити за радног члана социјалистичке самоуправне заједнице, лице коме је одузета пословна способност или које је тако душевно болесно да може довести у опасност усвојениково здравље и живот.

Усвојењем настају између усвојеника и његових потомака, с једне стране, и усвојоца и његових сродника, с друге стране, исти односи као између крвних сродника, а престају права и дужности усвојеника према његовим родитељима и осталим сродницима, као и права и дужности родитеља и других сродника према њему. Усвојење се не може раскинути. При усвојењу се у матичну књигу рођених као родитељи усвојеника уписују његови усвојоци.

21. — Поступак усвојења. Ново породично право Словеније је дало велику улогу и значај при усвојењу општинској заједници социјалног старања, односно њеном надлежном органу. Поступак за усвојење започиње по службеној дужности надлежни орган општинске заједнице социјалног старања или га започиње на предлог будућег усвојιοца. Пошто се прибаве изводи из матичних књига рођених и друге потребне исправе за усвојιοца и усвојеника, као и потврда о томе да будући усвојилац није лишен родитељског права, надлежни орган општинске заједнице социјалног старања мора да саслуша пунолетну браћу и сестре, старе родитеље односно ако они нису живи стричеве и тетке детета, ако родитељима пребивалишта није познато или више нису живи (чл. 147). Пре то што донесе одлуку о усвојењу, надлежни орган општинске заједнице социјалног старања, да би се утврдило да ли ће се усвојеник и усвојилац моћи да уживе у нови положај и да ли ће усвојење бити корисно за усвојеника, може да одлучи да будући усвојеник проведе у породици усвојитеља извесно време (чл. 148). Закон не предвиђа трајање овог покушаја. Према томе, оно зависи од слободне оцене надлежног органа општинске заједнице социјалног старања.

Уколико надлежни орган општинске заједнице социјалног старања из садржине поднетих исправа или распитивања о усвојιοцу, или на основу сазнања из времена које је дете провело код будућег усвојιοца утврди да нису испуњени прописани услови за усвојење или да усвојење не би било корисно за усвојеника одбиће предлог за усвајање својом одлуком, или ће обуставити поступак за усвојење ако га је покренуо по службеној дужности. Међутим, ако надлежни орган општинске заједнице социјалног старања утврди да су испуњени сви законом предвиђени услови за усвојење и да је усвојење корисно за усвојеника донеће одлуку о усвојењу. У овој одлуци се обавезно уписује име и презиме усвојеника, које му је одредио усвојилац. Према томе, потпуно се могу променити све ознаке личности детета. Оваква одлука о усвојењу доставља се надлежном матичару ради уписа у матичну књигу родитеља.

Уколико је поступак за усвојење покренут по досадашњим прописима и до ступања на снагу Закона о браку и породичним односима још није донета правоснажна одлука (тј. до 1. I 1977) примениће се одредбе овог закона. То значи да се може засновати само потпуно, нераскидљиво усвојење. Иначе, на усвојена склопљена по досадашњим прописима примењују се досадашњи прописи. Ова усвојења, склопљена по досадашњим прописима, могу, ако су испуњени услови из новог закона, да се измене у усвојења по овом закону, тј. да се претворе у потпуна, нераскидљива усвојења (чл. 229).

22. — Неважност усвојења. Уколико нису испуњени услови прописани законом за усвојιοца и усвојеника усвојење је ништаво. Поступак за поништење одлуке о усвојењу покреће по службеној дужности надлежни орган општинске заједнице социјалног старања, или на захтев усвојеника, његових родитеља или усвојιοца.

23. — Храњеништво. Словеначки израз „рејништво” у преводу значи храњеништво. Морамо напоменути да то није исти правни институт који постоји у другим републикама, већ би овај термин покрио појам правног института породичног смештаја. Храњеништво онако како га предвиђа Пети део Закона о браку и породичним односима СР Словеније је однос уз накнаду, као што је то, на пример, по Закону о породичном смештају СР Србије, породични смештај.

Храњеништво је, као и по ранијем словеначком Закону о рејништву, вид заштите малолетника која се остварује у туђој породици негом, чувањем и васпитањем уз накнаду. Циљ ове заштите је, као што одређује члан 154, да се деца код лица која нису њихови родитељи омогуће услови за здрав раст, образовање, складан лични развој и оспособљавање за самосталан живот и рад. Децу у храњеништво даје надлежни орган општинске заједнице социјалног старања и сами родитељи, али се сва ова деца налазе под друштвеном заштитом и контролом. Према деци датој у храњеништво не престају законска права и дужности родитеља.

Храњеништво није по својој правној природи чисто породично правни институт. ⁽¹²⁾ Оно се састоји из односа између надлежног органа општинске заједнице социјалног старања и детета, између надлежног органа општинске заједнице социјалног старања и храниоца, између надлежног органа општинске заједнице социјалног старања и родитеља и, најглавније, између храниоца и храњеника. Овај последњи однос је најглавнији и представља суштину храњеништва. Хранилац има по закону право чувања и васпитања детета, што је основана садржина родитељског права. Само, треба приметити, ово право не преносе родитељи на храниоца, већ произилази из закона. По својој суштини однос између храниоца и храњеника је породично-правни однос, мада у институту храњеништва има елемената управно-правних, социјалнозаштитних и грађанско-правних. Због тога што није сроднички однос, храњеништво (односно породични смештај) се није сматрало породично-правним институтом и било је регулисано посебним прописима. Словеначки законодавац сматрајући да је храњеништво по својој садржини породично-правни однос регулисао га је породично-правним нормама. ⁽¹³⁾

24. — Храњеништво по одлуци надлежног органа општинске заједнице социјалног старања. У храњеништво надлежни орган општинске заједнице социјалног старања даје: 1) дете које нема своју породицу, 2) дете које из разних узрока не може живети код родитеља или 3) дете чији је телесни и душевни развој угрожен у средини у којој живи. Но без обзира на ово надлежни орган може дати у храњеништво дете коме је потре-

¹²⁾ Потпунија обавештења о овом питању в. Зупанчић Карел, Правни аспекти рејништва, Љубљана, 1973 (докторска дисертација).

¹³⁾ Храњеништво — „рејништво” је најближе патронату совјетског права (у том смислу в. Финжгар А., Родбинско право, Љубљана, 1970, стр. 197). Овај облик дечје заштите не регулише се ни у Основама ни у законодавствима совјетских република о браку и породици (осим по Кодексу о браку и породици Литавске ССР — чл. 159—165 — и Узбечке ССР — чл. 208—215), мада је раније био и у овим законодавствима уређен (в. Бољајева А. М. Ворежеикин Е. М., Советское семејноје право, Москва, 1974, стр. 289, 290).

бно оспособљавање у складу са посебним прописима (деца са сметњама у телесном и душевном развоју).

Дете се даје у храњеништво уз пристанак родитеља односно родитеља код кога живи. Није потребан пристанак родитеља коме је одузето родитељско право. Ако се дају одједном у храњеништво више деце која су међусобно браћа и сестре дају се у исту породицу.

О давању детета у храњеништво надлежни орган општинске заједнице социјалног старања доноси одлуку. На основу ове правоснажне одлуке овај орган склапа са хранитељем уговор о храњеништву. Овај уговор се закључује у писменој форми. У уговору се морају одредити права и дужности храниоца, као и висина и начин плаћања.

По извршеној предаји детета у храњеништво надлежни орган општинске заједнице социјалног старања дужан је да настоји да се отклоне узроци због којих је дете предато у храњеништво.

Пошто је храњеништво једна врста породично-правног односа то се за храниоца предвиђају посебни услови. Изрично се предвиђа (чл. 162) да хранилац не може бити: лице коме је одузето родитељско право или које иначе по закону не би могло да буде старалац; лице које живи заједно са брачним другом коме је одузето родитељско право односно које по закону не би могло бити старатељ; лице код кога би био угрожен телесни или душевни развој храњеника или би било ометено његово образовање. Закон такође изричито предвиђа (чл. 163) да хранилац мора да буде старији од храњеника најмање 18 година, али не сме да буде старији од 60 година. Од овога се може одступити и склопити уговор о храњеништву само пошто надлежни орган општинске заједнице социјалног старања испита све околности случаја и увери се да би храњеништво било од користи за храњеника.

Дужности храниоца су нарочито: да храњеника правилно негује, одгаја и даје му примеран стан, исхрану, одело и обућу, као и школске личне потребштине; да се стара за осећајно прилагођавање храњеника у дому храниоца и за одговарајуће понашање свих чланова храниоачевог дома према храњенику; да се стара о здрављу храњеника; да се стара о уредном похађању школе од стране храњеника и што успешнијем испуњавању његових школских обавеза; да се стара о храњениковом правилном односу према учењу и раду, као и о стицању радних навика; да се стара о укључењу храњеника у професионално оспособљавање или одговарајуће запослење. При свему овоме мора да сарађује са школом и здравственом службом.

Хранилац треба да сарађује са родитељима храњеника. Сва важнија питања чувања и васпитања храњеника мора да уређује споразумно са родитељима односно стараоцем и надлежним органом општинске заједнице социјалног старања. Он је дужан да дозволи родитељима храњеника да посећују своје дете и да поспешује њихове међусобне контакте.

Рад храниоца је под надзором надлежног органа општинске заједнице социјалног старања. Због тога је он дужан да га обавештава о свим околностима важним за развој детета, нарочито о његовом здрављу, сећајном животу, образовању и професионалном оспособљавању. Надлежни орган општинске заједнице социјалног старања нарочито контролише васпитање и образовање храњеника, као и испуњавање других обавеза из уговора о храњеништву. Он по потреби предузима мере да се у свим случајевима и на најбољи начин остварује циљ храњеништва. Због тога је хранилац дужан да се држи његових упутстава и да омогући вршење контроле над својим радом.

Храњеништво престаје: 1) пунолетством детета, односно и раније ако је храњеник оспособљен за самосталан живот и 2) кад престану разлози због којих је била потребна предаја детета у храњеништво.

Уговор о храњеништву престаје: 1) кад престане храњеништво, 2) ис теком времена за које је био закључен уговор о храњеништву, 3) отказом, 4) раскидом и 5) смрћу храњеника или храниоца.

Уговор о храњеништву може се отказати писменим путем или усмено на записник уз отказни рок од три месеца, уколико уговором није одређен дужи отказни рок. Надлежни орган општинске заједнице социјалног старања мора да раскине уговор о храњеништву када је у породици храниоца наступио случај због кога једно лице не може бити храниоца (на пример, лишен родитељских права итд.). Он може раскинути уговор о храњеништву ако породица храниоца не испуњава своје дужности према детету или ако из оправданих разлога хранилац тражи раскид овог уговора.

У случају отказа или раскида уговора о храњеништву надлежни орган општинске заједнице социјалног старања дужан је да предузме мере за даљу заштиту детета.

25. — Предаја детета у храњеништво од стране родитеља. Сами родитељи могу дати дете у храњеништво. У том случају они и лице које прима дете у храњеништво (хранилац) морају најкасније у року од месец дана да о томе обавесте надлежни орган општинске заједнице социјалног старања, који је, пак, дужан да о томе обавести своју општинску заједницу социјалног старања. Уколико је код лица коме су родитељи сами дали дете у храњеништво угрожен телесни и душевни развој детета или се основано може закључити да у датој средини неће да буде постигнут циљ храњеништва надлежни орган општинске заједнице социјалног старања дужан је да предузме потребне мере у корист детета.

26. — Старатељство. Ново породично законодавство СР Словеније у суштини преузима одредбе Основног закона о старатељству од 1965. Истина оно раније одређује појам старатељства, али се он може видети одредбе члана 178 који одређује циљеве старатељства над малолетним лицима (да се старањем, васпитањем и образовањем свестрано развије личност малолетних штићеника и да се штићеници оспособе за самосталан живот и рад и развију у радне чланове социјалистичке самоуправе).

заједнице) и над другим лицима (заштита њихове личности, која се остварује пре свега опсрбом, лечењем и оспособљавањем за самосталан живот), додајући да је циљ, старатељства такође осигурање имовинских и других права и интереса лица која су под старатељством.

Новину представља искључење појма органа старатељства. Послови старатељства, (остварење циљева старатељства), поверени су општинској заједници социјалног старања. Уопште, то је једна од најзначајнијих новина словеначког породичног права. Социјално старање добило је нове дужности на подручју брачног права општинска заједница социјалног старања надлежна је за давање одобрења за склапање брака малолетнику, сроднику у 4 степену сродства побочне линије, надлежна је за обављање покушаја мирења приликом развода брака) и на подручју родитељског права (пored мера које примењује у вршењу надзора над остваривањем родитељског права, старање о валоризацији издржавању итд.). Надлежност органа старатељства у свим областима заштите и помоћи породици пренета је у СР Словенији још 1974, доношењем Закона о социјалној заштити („Урадни лист СР Словеније”, број 39 од 31. XII 1974). на општинске заједнице социјалног старања. Надлежни орган општинске заједнице социјалног старања отвара старатељство, поставља староца, врши надзор над његовим радом, смењује или разрешава дужности староца, одређује му награду и врши све послове које су по Основном закону о старатељству и републичким и покрајинским законима о старатељству стављени у надлежност органа старатељства. Иако закон не одређује који је то надлежан орган, на основу одредаба наведеног Закона о социјалној заштити СР Словеније, може се закључити да је то организација удруженог рада која обавља стручни рад у области социјалног старања на одређеном подручју, а то је, у см. чл. 33. пом. Закона, центар за социјални рад.

27. — Казнене одредбе. Предвиђене су у две казнене одредбе, две новчане казне за невршење обавеза из овог закона. По првој (чл. 224, организације удруженог рада и друга правна лица, која не дају тачне податке о дохоцима оног лица које је дужно да плаћа издржавање казниће се за прекршај новчаном казном до 5.000 динара. За исти прекршај казниће се новчаном казном до 1000 динара и одговорно лице организације удруженог рада односно другог правног лица. На тај начин је обавеза одговорних организација удруженог рада односно одговорних лица у њима санкционисана, што је новина у нашем породичном законодавству.

По другој одредби (чл. 225), родитељи, старалац односно хранилац који не пријави надлежном органу општинске заједнице социјалног старања у прописаном року да су предали односно примили дете у хранење казниће се за прекршај новчаном казном до 500 динара.

28. — У прелазним и завршним одредбама (чл. 226—232), поред осталог, обавезују се све општинске заједнице социјалног старања да у року од три године, по ступању на снагу Закона, тј. до 1. 1. 1980. године, осну-

ју брачна саветовалишта (није нигде речено који ће стручњаци обавезно сачињавати брачно саветовалиште). Због тога се одлаже и спровођење одредбе да будући брачни другови подносе потврду о посети брачног саветовалишта пре но што се приступи венчању за 1. I 1980. Исто тако одлаже се и спровођење поступка покушаја мирeња у случају развода брака по споразуму, који по чл. 68—70. треба да се обави пред надлежним органом општинске заједнице социјалног старања, и то такође до 1. I 1980. године. Због тога ће се за ово време примењивати одредбе из Закона о парничном поступку које се односе на покушај мирeња, који, иначе, у осталим одредбама, као и остали основни закони из области породичног права, престаје да важи даном ступања на снагу Закона о браку и породичним односима СР Словеније, тј. 1. I 1977. године.

Покушали смо да у најкраћим цртама изложимо ново словеначко породично право. Многа питања која смо једва дотакли (или их нисмо ни додирнули) биће, вероватно, предмет дискусије југословенских правника. Ово тим пре што је у овом раздобљу нашег социјалистичког развитка нужно за наше нове потребе да тражимо нова и боља решења многобројних проблема који се јављају у вези са преображајем породице и породичних односа.

др Војислав Бакић